

LAUSEENVASTIKKEET

0. Mitä verbin nominaalimuodot ja lauseenvastikkeet ovat

Persoonassa taipuvia verbimuotoja eli predikaatiksi käyviä muotoja eli finiitti-muotoja ovat *teen, teet* jne. + *tehdään*, sillä passiivikin on suomessa persoona. Verbien nominaalimuodot ovat kaikki muut: infinitiivi- tai partisiippimuotoja. Kustakin verbivartalosta voi näin ollen muodostaa 7 predikaattiverbiä ja 5 infinitiiviä useampien sijapäätteiden kanssa (esim. part. akt. pres. *kirjoittava, kirjoittavan*, part. akt. pret. *kirjoittanut, kirjoittaneen*, part. pas. pres. *kirjoitettava, kirjoitettavan*, part. pas. pret. *kirjoitettu, kirjoitetun*, I. inf. *kirjoittaa, kirjoittaakseni*, II. inf. *kirjoittaen, kirjoittaessa, kirjoitettaessa*, III. inf. *kirjoittamassa, kirjoittamalla, kirjoittamaan*, IV. inf. *kirjoittaminen, kirjoittamisen*, V. inf. *kirjoittamaisillaan* jne.).

Lauseenvastikkeiksi nimitetään sellaisia rakenteita, jotka vastaavat sivulauseetta mutta joiden predikaattia vastaavassa muodossa ei ole persoonamuotoista verbiä eli finiittiverbiä. Sivulauseen predikaattia vastaa lauseen ytimenä, merkityksellisenä (merkitystä kannatavana) verbinä usein nominaalimuotoinen verbi (infinitiivi tai partisiipi), jota nimitetään lauseenvastikkeen ”predikaatiksi”. Sivulauseen subjektia vastaavaa lauseenvastikkeen osaa nimitetään lauseenvastikkeen ”subjektiksi”. Muut lauseenvastikkeen lauseenjäsenet ovat samannimisiä kuin ne ovat vastaavassa sivulauseessa. Lauseenvastikkeet voi siis korvata sivulauseella, jonka merkitys on suunnilleen sama kuin lauseenvastikkeen. Ne muistuttavat lauseita, mutta lauseita ne eivät ole, koska niissä ei ole varsinaista predikaattia eli finiittiverbiä. Kun sivulauseesta tehdään lauseenvastike, sivulauseen subjektin ja predikaatin muoto muuttuu. Yleensä muut lauseenjäsenet pysyvät muuttumattomina:

Kerroin hänelle, että suokävely on rasittavaa mutta mukavaa.

Kerroin hänelle suokävelyn olevan rasittavaa mutta mukavaa.

Lauseenvastike on yleensä *lyhyempi* kuin vastaava sivulause. Toisaalta sivulause on usein *yksiselitteisempi*.

Kirjoitetussa suomen kielessä lauseenvastikkeita käytetään nykyään melko runsaasti, joskus jopa enemmän kuin pää- ja sivulauseen yhdistelmiä. Jos lauseenvastikkeita suosii hyvin paljon, tyylistä tulee helposti vaikeaselkoinen, koska juuri konjunktiot normaalisti auttavat lukijaa oivaltamaan lauseitten välisen suhteen. Sopiva määrä hallitusti käytettyjä lauseenvastikkeita sen sijaan elävöittää ja tiivistää tekstiä. Puhekielessä käytetään lauseenvastikkeita varsin vähän, ja puhekielen lauseenvastikkeet ovat useimmiten lyhyitä.

Eri tutkijat erottavat suomen kielestä erilaisen määrän lauseenvastikkeita. Kiistattomasti kaikkien lauseenvastikkeiksi lukemia rakenteita on puolisen kymmentä.

Seuraavassa taulukossa on esitetty kielioppien mukaiset suomen kielen varsinaisten lausekkeenvastikkeiden tyyppit esimerkkien avulla.

tyyppi	esimerkki	vastaava sivulauseilmaisu
aikaa ilmaiseva/temporaalinen a.	kirjoittaessani	kun kirjoitan (t. kirjoitin)
aikasuhdetta ilmaiseva/temporaalinen b.	kirjoitettuani	kun olin kirjoittanut
viittaava/kertova	sanoin kirjoittaneeni	sanoin, että olin kirjoittanut
tapaa ilmaiseva/modaalinen	istuin kirjoittaen	istuin siten, että kirjoitin
tarkoitusta ilmaiseva/finaalinen	kirjoittaakseni	jotta kirjoittaisin

Näiden lisäksi luokitellaan lauseenvastikkeiksi usein myös muita rakenteita. Esimerkiksi lause ”rikastuin kirjoittamalla” vastaa merkitykseltään virkettä ”rikastuin sen avulla, että kirjoitin”. Verbinmuotoja ”kirjoittamalla” ja ”kirjoittaen” voidaan yhtä perustellusti pitää modaalisina lauseenvastikkeina.

Lauseenvastikkeiden kaltaisina voidaan yleisesti pitää ilmaisuja, jotka eivät ole lauseita mutta sisältävät verbinmuodon tai -johdoksen ja vastaavat lausetta. Esimerkiksi ilmaisun ”kirjeen kirjoittanut mies” voidaan käsittää vastaavan ilmaisua ”mies, joka kirjoitti kirjeen”.

Oleennaista tässä ei ole, miten asiat kieliopillisesti jäsennetään, vaan se, että hyvin monenlaiset ilmaisut ovat muunnettavissa lauseiksi. Jos virkkeestä muodostuu raskas, kannattaakin etsiä siitä kohtia, joissa voisi siirtää asioita sivulauseisiin. Muunnos tekee ilmaisun merkityksen usein ymmärrettävämmäksi tai yksiselitteisemmäksi. Tämä pätee etenkin silloin, kun lauseenvastike on pitkä.

Lauseenvastikkeen tapaisia ovat myös monet ilmaisut, joissa on sellainen sana kuin ”johdosta”, ”vuoksi” ja ”toimesta”. Ne nimittäin sisältävät jonkinlaisen maininnan syy- tai vaikutussuhteesta. Usein ne voidaan luontevasti korvata sivulauseilla. Esimerkiksi virke ”*Tarvittaessa rakennetaan ensi vuonna toinen samanlainen lisätila oppilasmäärän kasvun vuoksi*” on sinänsä virheetön. Se on kuitenkin niin pitkä, että sille voisi tehdä hyvää, jos yksi asia erotetaan sivulauseeksi. Deverbaalinen johdos ”kasvun” korvataan predikaatilla ”kasvaa”: ”*Tarvittaessa rakennetaan ensi vuonna toinen samanlainen lisätila, koska oppilasmäärä kasvaa*”. Ilmaisussa on varsinainen lauseenvastikekin, ”tarvittaessa”, mutta se on lyhyt ja merkitykseltään selvä.

1. Temporaalinen lauseenvastike (*tehdessä, tehtäessä, tehtyä*)

Temporaalirakenne eli temporaalinen lauseenvastike vastaa aikaa ilmaisevaa kun-lauseetta. On erityisesti huomattava, että se ei vastaa koska-lauseetta eikä jos-lauseetta.

Kevään tullessa muuttolinnut palaavat Suomeen. **Tultuaan** ne valtaavat reviirinsä ja alkavat rakentaa pesää.

Mietittyäni hetken ymmärsin asian. **Kun olin miettinyt hetken**, ymmärsin asian.
Huomisen koittaessa voi kaikki muuttua. **Kun huomisen koittaa**, voi kaikki muuttua.

Painaessaan jarrua Pertti huomasi, että oli jo liian myöhäistä.
Pertin painaessa jarrua hän [joku muu kuin Pertti] huomasi, että oli jo liian myöhäistä.

a. Lukiessa-/luettaessa-rakenne (2. infinitiivin inessiivi akt./pas.)

Temporaalinen lauseenvastike 2. infinitiivin inessiivissä korvaa kun-lauseen, jonka toiminta on samanaikaista päälauseen toiminnan kanssa.

		akt.	pas.
Verbityyppi 1	istu-a	istu-e-ssa	istu-tta-e-ssa
Verbityyppi 2	syöd-ä	syöd-e-ssä	syö-tä-e-ssä
Verbityyppi 3	menn-ä	menn-e-ssä	men-tä-e-ssä
Verbityyppi 4	tavat-a	tavat-e-ssa	tavat-ta-e-ssa
Verbityyppi 5	hallit-a	hallit-e-ssa	hallit-ta-e-ssa
Verbityyppi 6	vanhet-a	vanhet-e-ssa	vanhet-ta-e-ssa
HUOM.	laske-a	laski-e-ssa	laske-tta-e-ssa
	itkie-ä	itki-e-ssä	itke-tta-e-ssa
	luke-a	luki-e-ssa	lue-tta-e-ssa

Eri subjekti aktiivimuodossa: Lauseenvastikkeen subjekti ilmaistaan genetiivillä.

Katselin televisiota Liisan laittaessa ruokaa.
Katselin televisiota, kun Liisa laittoi ruokaa.

Isän onkiessa Pekka seiso vieressä.
Kun isä onki, Pekka seiso vieressä.

Eri subjekti passiivimuodossa: Lauseenvastikkeen subjekti puuttuu (objekti ilmaistaan samalla sijalla kuin vastaavassa sivulauseessa – se määräytyy lauseenvastikkeen predikaatin mukaan).

Tehtäessä [pass.!] ns. aktiivirahaostoksia kannattaa velkansa todellinen vuosikorko ottaa tarkoin huomioon.

Kun tehdään ns. aktiivirahaostoksia kannattaa velkansa todellinen vuosikorko ottaa tarkoin huomioon.

Omat oikeutensa kannattaa tuntea työsopimusta kirjoitettaessa [pass.!).
Omat oikeutensa kannattaa tuntea, kun kirjoitetaan työsopimusta.

Englanniksi kirjoitettaessa [pass.!) käytetään huomattavasti enemmän erilaisia jäsenyskeinoja kuin yleensä suomeksi kirjoittaessasi.
Kun kirjoitetaan englanniksi, käytetään huomattavasti enemmän erilaisia jäsenyskeinoja kuin kun yleensä kirjoittat suomeksi.

Sama subjekti: Lauseenvastikkeen subjekti ilmaistaan possessiivisuffiksilla.

Suuttuessaan hän näkee punaista.
Kun hän suuttuu, hän näkee punaista.

Ollessaan Pariisissa Leena oli hyvin onnellinen.
Kun Leena oli Pariisissa, hän oli hyvin onnellinen.

Avatessasi oven puhuin puhelimessa.
Kun avasit oven, puhuin puhelimessa.

b. Luettua-rakenne (passiivin 2. partisiippi partitiivissa)

Temporaalinen lauseenvastike passiivin 2. partisiippi partitiivissa korvaa kun-lauseen, jonka toiminta on tapahtunut ennen päälauseen toimintaa.

Verbityyppi 1	istua	istuttu	istu-ttu-a
Verbityyppi 2	syödä	syöty	syö-ty-ä
Verbityyppi 3	mennä	menty	men-ty-ä
Verbityyppi 4	tavata	tavattu	tavat-tu-a
Verbityyppi 5	hallita	hallittu	hallit-tu-a
Verbityyppi 6	vanheta	vanhettu	vanhet-tu-a

Eri subjekti: Lauseenvastikkeen subjekti ilmaistaan genetiivillä.

Karin aukaistua oven menimme sisään.
Kun Kari aukaisi oven, menimme sisään.

Poliisin vangittua miehen hänet vietiin poliisiasemalle.
Kun poliisi oli vanginnut miehen, hänet vietiin poliisiasemalle.

Sama subjekti: Lauseenvastikkeen subjekti ilmaistaan possessiivisuffiksilla.

Siivottuani huoneeni olin tyytyväinen.
Kun olin siivonnut huoneeni, olin tyytyväinen.

Mahdollisia virheitä:

(1) Temporaalinen lauseenvastike korvaa kun-lausetta ja ilmaisee siten aikaa. Niinpä sitä ei pidä käyttää esimerkiksi korvaamassa jos-, vaikka- tai koska-lausetta.

**Ollessaan paksuja kirjat ovat varmaankin kalliita.*

Virhe syntyy, sillä kyse ei ole aikasuhteesta, vaan oikea konjunktio pää- ja sivulauseeksi muuttamisen jälkeen olisi konjunktio koska (eikä siis kun). Merkitys ei siis ole temporaalinen, joten lauseenvastike on muodostettu väärin.

Korjaus: Koska kirjat ovat paksuja, ne varmaankin ovat kalliita.

**Voittaessani lotossa ostan kesämökin.*

Korjaus: Kun voitan lotossa, ostan kesämökin. TAI paremmin Jos voitan lotossa, ostan kesämökin.

**Leirillä annettiin ohje, että pitää heti mennä sisälle ukkosen sattuessa.*

Korjaus: Leirillä annettiin ohje, että pitää heti mennä sisälle, jos sattuukin ukkonen.

(2) Virheen voi synnyttää myös väärin valittu aikamuoto, sillä temporaalisella lauseenvastikkeella on kaksi aikamuotoa. Inessiivimuotoisena lauseenvastikkeen predikaattiosa kuvaa samanaikaista tekemistä pääverbin eli taipuvan verbin kanssa. Passiivinen 2. partisiipin partitiivissa oleva lauseenvastikkeen predikaattiosa kuvaa sen sijaan aiempaa tekemistä kuin pääverbin tekeminen.

**Isän kuollessa me kolme sisarusta jaoimme hänen omaisuutensa sopuisasti tasan keskenämme.*

Korjaus: Isän kuoltua me kolme sisarusta jaoimme hänen omaisuutensa sopuisasti tasan keskenämme.

Luontevaa on, että isä on ensin kuollut ja vasta sen jälkeen jaetaan omaisuus, joten oikein muodostettu on jälkimmäinen esimerkki. Ensimmäisen esimerkin mukaan isä olisi juuri kuolemaisillaan, ja samaan aikaan perilliset jo kävisivät omaisuuden jaolle.

(3) Myös tekijään viittaaminen voi olla joskus ongelmallista. Esimerkiksi jos lauseenvastikeosan tekijä ei ole sama kuin hallitsevan lauseen, tarvitaan erillinen genetiivinen tekijäsana.

**Ystävä onnittelee Aunea hänen täyttäessään 50 vuotta.*

**Ystävä onnittelee Aunea täyttäessään 50 vuotta.*

Korjaus: Ystävä onnittelee Aunea tämän täyttäessä 50 vuotta.

**Tehdessä ns. aktiivirahaostoksia kannattaa velkansa todellinen vuosikorko ottaa tarkoin huomioon.*

Tehdessä on vaillinainen aktiivimuoto, joka vaatisi persoonaa ilmaisevan omistusliitteen. Tarkoitus on kuitenkin viitata ihmisiin yleensä, joten tulee käyttää verbiin passiivimuotoa.

Korjaus: Tehtäessä ns. aktiivirahaostoksia kannattaa velkansa todellinen vuosikorko ottaa tarkoin huomioon.

**Äiti Teresan elämäntyötä ajatellessaan liikutus täyttää mielen.*

Virhe syntyy, koska liikutus on subjekti, johon omistusliite viittaa, ts. liikutus ajattelee. Tarkoitus on viitata ihmisiin yleensä, joten oikea muoto on passiivinen.

Korjaus: Ajateltaessa Äiti Teresan elämäntyötä liikutus täyttää mielen.

(4) Muita virheitä:

**Opettajan käyttäessä lapsikeskeistä opetustyyliä hän luo myönteisen ilmapiirin luokkahuoneeseen.*

Korjaus: Käyttäessään lapsikeskeistä opetustyyliä opettaja luo myönteisen ilmapiirin luokkahuoneeseen.

**Suomalainen voitti kilpailun heitettyään pisimmälle.*

Se aukeaa: Suomalainen voitti kilpailun (sillä hetkellä), kun hän oli heittänyt pisimmälle. Kilpailun voittaja julistetaan kuitenkin vasta sitten, kun kaikki heittäjät ovat heittäneet kaikki heittonsa. Jos tilasta ei ole puutetta, ajatuksen voisi muotoilla uudestaan esimerkiksi seuraavalla tavalla.

Korjaus: Suomalainen meni johtoon heitettyään 3. kierroksella pisimmälle. Uhkaajat eivät enää pystyneet loppukierroksilla vastaamaan, ja suomalainen voitti.

**Kuljettaja menetti ajokkinsa hallinnan auton suistuessa ojaan.*

Edellinen esimerkki aukeaa: Kuljettaja menetti ajokkinsa hallinnan, kun auto suistui ojaan. Hallinnan menetys tapahtuu kuitenkin ennen ojaan suistumista, joten lause tulee kääntää toisin päin:

Korjaus: Auto suistui ojaan kuljettajan menettäessä/menetettyä ajokkinsa hallinnan.

2. Referatiivinen eli kertova lauseenvastike eli partisiippirakenne (*tekevän, tehneen + pas.*)

Partisiippirakenne eli referatiivinen lauseenvastike vastaa objektina olevaa että-lausetta.

Pekka arveli **etanan ennustavan sadetta**.
Pekka arveli, **että etana ennustaa sadetta**.

Partisiippirakenne vastaa kuitenkin subjektina olevaa että-lausetta silloin, kun partisiippirakenne on osa lausetta, jonka predikaattina on näkymistä, kuulumista tai tuntumista ilmaiseva verbi (kuulua, näkyä, näyttää, tuntua). Tällaisten tapausten esiintymistiheys on kielessä pieni. Lauseenvastikkeen subjektin sija on siten nominatiivi:

Näyttää **tulevan sade**.

Aktiivimuotoisen partisiippirakenteen objekti ja predikaatiivi on samassa muodossa kuin vastaavassa sivulauseessa.

Kerroin, että autoni on uusi.
Kerroin autoni olevan uusi [predvi].
*Kerroin autoni olevan uuden.

Kuulin, että varastit korun.
Kuulin sinun varastaneen korun [obj.].

Kuulin, että varastit koruja.
Kuulin sinun varastaneen koruja [obj.].

Passiivimuotoisen partisiippirakenteen objekti määräytyy yleensä hallitsevan lauseen predikaatin mukaan. Passiivisen predikaatin kanssa käytetään tavallisesti päätteetöntä muotoa yksikössä.

Kuulin, että koru on varastettu. -> Kuulin korun varastetun.
Kerrottiin, että koru on varastettu. -> Kerrottiin koru varastetun.

a. Lukevan/luettavan-rakenne (aktiivin/passiivin 1. partisiippi genetiivissä)

Tämä kertovan lauseenvastikkeen laji korvaa että-lauseen, jonka toiminta tapahtuu samanaikaisesti päälauseen toiminnan kanssa tai sen jälkeen.

aktiivi

Verbityyppi 1	puhua	puhu-va	puhu-va-n
Verbityyppi 1	viedä	vie-vä	vie-vä-n
Verbityyppi 3	tulla	tule-va	tule-va-n
Verbityyppi 4	osata	osaa-va	osaa-va-n
Verbityyppi 5	tarvita	tarvitse-va	tarvitse-va-n
Verbityyppi 6	vanheta	vanhene-va	vanhene-va-n

passiivi

Verbityyppi 1	puhua	puhu-ta-an	puhu-tta-va-n
Verbityyppi 1	viedä	vie-dä-än	vie-tä-vä-n
Verbityyppi 3	tulla	tul-la-an	tul-ta-va-n
Verbityyppi 4	osata	osa-ta-an	osa-tta-va-n
Verbityyppi 5	tarvita	tarvi-ta-an	tarvi-tta-va-n
Verbityyppi 6	vanheta	vanhe-ta-an	vanhe-tta-va-n

Eri subjekti: Lauseenvastikkeen subjekti ilmaistaan genetiivillä. Passiivissa ei ole.

En tiennyt Pekan matkustavan Tukholmaan.
En tiennyt, että Pekka matkustaa Tukholmaan.

Uskoimme opettajan tietävän asian.
Uskoimme, että opettaja tietää asian.

Kuulin sinun opiskelevan ranskaa.
Kuulin, että sinä opiskelet ranskaa.

Kiinan kielen kerrotaan olevan vaikeaa.
Kerrotaan, että kiinan kieli on vaikeaa.

Haluan, että tilanne ratkeaa jotenkin.
Haluan tilanteen ratkeavan jotenkin.

Olen nähnyt siellä lyötävän [pass.!] koiraa.
Olen nähnyt, että siellä lyödään koiraa.

Sama subjekti: Lauseenvastikkeen subjekti ilmaistaan possessiivisuffiksilla.

Uskoin ehtiväni.
Uskoin, että ehdin.

Aki kertoi asuvansa Tampereella.
Aki kertoi, että hän asuu Tampereella.

Me väitimme tietävämme uutisen.
Me väitimme, että tiedämme uutisen.

Uskon, että ymmärrän asian.
Uskon ymmärtäväni asian.

b. Lukeneen/luetun-rakenne (aktiivin/passiivin 2. partisiippi genetiivissä)

Kertova lauseenvastike aktiivin 2. partisiippi genetiivissä korvaa että-lauseen, jonka toiminta on tapahtunut ennen päälauseen toimintaa.

aktiivi

Verbityyppi 1	lähteä	lähtenyt	lähte-nee-n
Verbityyppi 1	syödä	syönyt	syö-nee-n
Verbityyppi 3	mennä	mennyt	men-nee-n
Verbityyppi 4	vastata	vastannut	vastan-nee-n
Verbityyppi 5	häiritä	häirinnyt	häirin-nee-n
Verbityyppi 6	vanheta	vanhennut	vanhen-nee-n

passiivi

Verbityyppi 1	lähteä	lähde-tty	lähde-ty-n
Verbityyppi 1	syödä	syö-ty	syö-dy-n
Verbityyppi 3	mennä	men-ty	men-ny-n
Verbityyppi 4	vastata	vasta-ttu	vasta-tu-n
Verbityyppi 5	häiritä	häiri-tty	häiri-ty-n
Verbityyppi 6	vanheta	vanhe-ttu	vanhe-tu-n

Eri subjekti: Lauseenvastikkeen subjekti ilmaistaan genetiivillä. Passiivissa ei ole.

En tiennyt Liisan opiskelleen venäjää.

En tiennyt, että Liisa oli opiskellut venäjää.

Huomasin kaikkien opiskelijoiden palanneen.

Huomasin, että kaikki opiskelijat olivat palanneet.

Näitkö hänen lähteneen ulos.

Näitkö, että hän lähti ulos.

Mies kertoi poikaa lyödyn [pass.!).

Mies kertoi, että poikaa lyötiin/oli lyöty.

Mies on kertonut poikaa lyödyn [pass.!).

Mies on kertonut, että poikaa on/oli lyöty/lyötiin.

Sama subjekti: Lauseenvastikkeen subjekti ilmaistaan possessiivisuffiksilla.

Luulitko ymmärtäneesi?

Luulitko, että ymmärsit?

Pekka uskoi selvinneensä testistä.

Pekka uskoi, että hän oli selvinnyt testistä.